

APPENDIX

AD S. DAGOBERTI II DIPLOMATA.

I.

Charta qua Irmina, abbatissa [Horreensis]. Epternacensi monasterio a se condito portionem suam in villa Epternaco ac plurima alia dona confert; et ipsum monasterium tradit Willibrordo episcopo [Treverensi] gubernandum a (ann. 698).

Domino sancto ac venerabili in Christo patri Willibrordo episcopo, Irmina in Christo Deo sacra abbatissa. Dum ab omnibus non habetur incognitum quod ego, inspirante misericordia Christi, pro consilio virorum apostolicorum, patrum nostrorum, domini Basini et domini Leotwini, episcoporum, seu et pro consensu sororum nostrarum Christo servientium, quæ nobiscum sunt congregatæ, basilicas in nomine S. Trinitatis, vel in honore gloriosissimæ Virginis Mariæ genetricis Domini nostri Jesu Christi, seu et beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli vel ceterorum sanctorum, in villa mea propria quæ vocatur Epternacus, sita super fluvium Sura, seu et monasterium ibidem ad monachos peregrinos conversandum, vel... pauperes ibidem alimoniam petendum, pro divino respectu vel pro animæ meæ remedio construxi, et dum sanctitas et dilectio vestra erga me vel monasterium meum assidue agitur. Igitur decrevi apud animum meum, ut vos de rebus meis propriis in aliquo consolari deberem, quod ita spontanea voluntate feci. Idcirco dono vobis donatumque esse volo memoratas basilicas sanctorum ad gubernandum vel dominandum. Itemque dono vobis ad supradicta loca sanctorum portionem meam in ipsa villa Epternaco, hoc est, quantumcumque ex successione paterna vel materna mihi obvenit, tam in domibus quam ædificiis, mansis, mancipiis, vineis, terris, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, seu et pastores, vaccarios, porcarios, vervecarios, cum gregibus eorum, vel cum appenditiis suis, id est, Badalongo, Mathofovillare, vel portionem nostram in Oxinvillare, exceptis hominibus illis quos per epistolas nostras ingenue relaxavimus. Similiter dono vobis, vel ad supradictas basilicas, vineæ^b pedecuram unam in monte Viennensi, cum vineis, nomine Alifrido, cum omni peculiari suo. Ista omnia, ut dixi, ad ipsa loca sanctorum, vel vobis, a die præsentis tradimus atque transfundimus, ad gubernandum vel ad dominandum; ea ratione ut quidquid de re superius memorata in Dei nomine facere volueritis liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem. Nam si quis contra hanc chartulam donationis meæ venire

A tentaverit, inferat fisco auri libras decem, argenti pondo viginti, manente nihilominus firmitate. Actum Treveris, sub die kalend. Novembris, anno IV domini nostri Childeberti regis. Ego Huncio, in Christi nomine presbyter, hanc chartulam donationis, jubente domina mea Irmina, perscripsi; et ipsa subter, manu propria, una cum testibus, firmavit, et qui subscriperunt, in præsentis rogavit.

Ego Irminâ, in Christi nomine, hanc donationem relegi. Basinus episcopus. Leodowinus episcopus. Theodofridus presbyter. Waltharius diaconus. Gangbertus presbyter. Hudobertus presbyter.

II.

Testamentum Irminæ, abbatissæ [Horreensis], quo Epternacensi monasterio legat quiddam sibi ex paterna et materna hæreditate obvenit d (ann. 698).

Anno quarto regni domini nostri Childeberti regis, sub die kal. Decembris. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Irmina, in Christi nomine Deo sacra, acsi indigna, gratia Domini abbatissa, sana quidem, Deo propitio, mente, sanoque consilio, testamentum meum fieri rogavi, idque fratri in Christo meo Huncioni presbytero scribendum commisi. Idcirco dono a die præsentis, pro remedio animæ meæ vel pro mercedis meæ augmento in æterna beatitudine vel retributione, ad basilicam quæ est in nomine sanctæ Trinitatis, vel in honore sanctæ Mariæ genetricis Domini nostri Jesu Christi, vel beatorum apostolorum Petri et Pauli seu ceterorum sanctorum, quæ est in villa nostra Epternaco constructa, sita super fluvium Sura, ubi dominus noster et pater in Christo Willibrordus episcopus, rector et gubernator esse videtur, donatumque esse volo, hoc est in ipsa villa Epternachon, quantumcumque ibidem ex successione paterna vel materna mihi obvenit ad integrum, tam domibus quam ædificiis, casis, mansis, mancipiis, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, cum appenditiis omnibus, vel adjacentiis suis, Baidelingo, Mathulungo, vel portione mea in Oxenvillare, omnia ista cum adjacentiis eorum, una cum pastoribus, vaccariis, porcariis, brevicariis cum gregibus eorum vel omni peculio promiscuo, ad sæpe fata loca sanctorum, vel ad monasterium ibidem constructum in Dei nomine volo esse donatum, exceptis hominibus illis quos per epistolas nostras ingenue relaxavi, quorum vocabula sunt: Garario, Cumboaldo, Achilde, Theodofrido filio, Alifrido, Vlodoare, Roacare, Warvinlunde, Bacelinde, Grauceleata, Gundulfo. Isti toti

minus uterque titulo episcopi huic testamento subscripsit anno 698.

^d Primus vulgavit ex mss. Browerns, Hist. Trevir. t. I, pag. 359, verbis, ut ait, paululum deflexis, imo plurimis mutatis aut prætermisissis, ne Latini sermonis puritatem violaret. Ad ipsius fidem recuderunt Henschenius, de trib. Dagob. lib. II, pag. 113, et D Coitius, Annal. t. IV, pag. 351. Ex Epternacensi chartario integram et hinc Martenius, amplius. Coll. t. I, pag. 9; hinc Miræus, Dipl. Belg. pag. 246, et Opera dipl., t. III, pag. 284; Calmetus, Hist. Lothar. t. I, prob. col. 27; Bertholetus, Hist. Luxemb. t. II, prob. pag. 23; Honthelmus, Hist. Dipl. Trevir. t. I, pag. 92, et Novæ Galliæ Christianæ auctores, t. XIII, instr. col. 294, typis mandaverunt. Miræus chartam hanc confudit cum altera in hujus confirmationem emissa, ut supra diximus in notis ad chartam quæ proxima præcedit, iisdem fere verbis conceptam.

^a Vulgavit Miræus, Opera dipl., t. I, pag. 243; ex ipso recuderunt Coitius, Annal. tom. IV, pag. 348; Honthelmus, Hist. dipl. Trevir. t. I, pag. 90, ac demum auctores Novæ Galliæ Christ. t. XIII, instrum. col. 293. Miræus monet quosdam pro mense Novembri mensem Decembrem inter notas chronologicas hujus chartæ legisse. Sed duas chartas pro una eademque habuit, eodem anno datas, hanc scilicet, quæ mense Novembri, alteram, quam proximam exhibebimus, mense Decembri emissam. Dubitat Miræus num hoc instrumentum anno 698 an 699 adjudicandum sit. Verum annus 4 regni Childeberti III, mense Novembri, concurrat cum anno Christi 694.

^b Lege *pedaturam*. Vide, infra, notas ad testamentum Irminæ.

^c Basinus et Leodowinus subscribunt, ambo Treverenses episcopi. Basinus in solitudinem recesserat anno 675. et huic successerat Leodowinus, hæc eo

denominati, annis singulis unusquisque eorum in luminaribus unam libram cereæ ad supradicta loca sanctorum in ipsa villa Epternaco constructa, ad nativitatem Domini reddere et dissolvere studeant. Similiter dono ad jam dicta loca sanctorum, vineæ a pedeturam unam in monte Vleemensi, cum vitatore nomine Alithfrido, cum omni peculiari suo. Ista omnia, ut superius intimavi, ad memorata loca sanctorum, a die presentis per præsentem paginam testamenti nostri tradimus atque transfundimus perpetually in Dei nomine possidendum. Hæc sunt quæ huic testamento meo annectere volui: si quæ lituræ, vel caraxaturæ adjectionis factæ sunt, ego feci fieri que jussi, dum mihi mea sæpius recensetur voluntas. Nam si quis contra hoc meum testamentum venire tentaverit aut aliquid irrumperere voluerit, sit anathema maranatha indissolubili vinculo in æternum damnatus, et sit lepra percussus Naaman Syri; et insuper inferat fisco auri libram unam, argenti pondo duo, et nihilominus præsens testamentum firma stabilitate permaneat.

Actum Treberi, die et regno superscripto. Ego Hincio, in Christi nomine presbyter, rogante et jubente domina mea Irmina abbatisa, hoc testamentum perscripsi, et ipsa subter, manu propria, una cum testibus, firmavit. Ego Irmina hoc testamentum meum relegi. Basinus episcopus. Ego Leodwinus episcopus. Ego Theodfridus. Gundabertus. Bertwinus. Adelbertus. Trasibricus. Garibertus. Gazobertus. Audobertus. Waltharius.

III.

Charta qua Irmina, abbatisa [Horrænsis] Epternacensi monasterio concedit villam Montem, in pago Tulpiacensi, et dona prius collata confirmat ^b (ann. 699).

Domino sancto et in Christo patri Willibrordo episcopo Irmina abbatisa donatrix. Quidquid unusquisque homo de rebus suis propriis ad loca sanctorum aut servorum Dei spontanea voluntate aliquid condonaverit, hoc sibi credit mercedis præmium recipere in futuro. Idcirco dono ad monasterium vestrum in villa Epternaco constructa super fluvio Sura, quod ego a novo de fundo proprio ædificavi, vel ad illa loca SS. Petri et Pauli apostolorum ceterorumque sanctorum constructa, donatumque esse volo a die presentis, hoc est, quantumcunque in ministeria ipsorum sanctorum condonavi, vel in qualibet præsidia dedi, tam auro, quam argento, gemmis, vestimentis altarium, velis, coriis, utensilia tam ærea quam ferrea seu et ligna operis quantumcunque in ipsa loca sanctorum, vel in prædicto monasterio po-

^a Locum hunc eliminavit Browerus ut vocem *pedeturam* expungeret, quæ puram Latii sermonem minime sapit; *pedeturam*, seu potius *pedaturam*, interpretatur Martenius aream certo pedum dimensione comprehensam.

^b Hanc eruit Martenius ex chartario Epternacensi, ampliss. Collect. t. I, col. 40; recedit Hontheimius, Hist. Trevir. dipl. t. I, pag. 93, ex Martenio. Ermintrudis, quam Irmina consobrinam suam appellat, Martenio eadem videtur quæ Ermentrudis, matrona illustris, cujus testamentum vulgavit Mabillonius, ad calcem Liturgiæ Gallicæ. Villa montis, de qua agitur, ad ostium Mosellæ, ut ait Hontheimius, ubi supra, pag. 337, in Tulpiacensi pago sita fuit; qui pagus in Agrippinensium finibus quærendus, olim amplitudine immensa diffusus, sed postea bona sui parte truncatus. Utriusque generis nationem intelligit Irmina Gallicam et Teutonicam. De duobus episcopis Trevirensibus Basino et Leodowino huic chartæ subscribentibus diximus supra, inter annot. ad chartam Irminæ.

^c *Adela Dagoberti regis quondam filia*. Dagoberti scilicet II. Alla eam etiam Addulam et Adelantem vocant. Creditur Eckhart (*Rgr. Francicæ. lib. xv,*

nere jussi, aut inantea Christo præsentem addere potuero, volo ut hæc ex nostra munificentia in Dei nomine proficiat perpetualiter in augmentum. Similiter dono vobis a die presentis ad ipsum monasterium vestrum Epternacense villam ejus vocabulum est Montis, sitam in pago Tulpiacensi, quam de dulcissima consobrina mea Ermintrude, filia Pantini, dato pretio comparavi, hoc est, tam domibus, quam ædificiis, mansis, casis, mancipiis, campis, sylvis, pratis, pascuis, adjacentiis, aquis squarumque decursibus, omnia ex omnibus ad integrum, vel quantumcunque in memorata villa Montis, tempore presentis possidere videor, seu et peculii promiscuo utriusque generis nationum vobis, vel ad sæpe fatum monasterium vestrum Epternacense, a die presentis, et superius dixi, de potestate mea in jure et dominatione vestra vestrique monasterii, per præsentem paginam donationis meæ manu mea firmatam trado atque transfundo perpetualiter in Dei nomine possidendum; ea ratione, ut quicquid ex hoc, tam vos quam fratres ipsius monasterii elegatis, faciendi, habendi, tenendi, commutandi liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem, et nullius ex hoc calumniæ habere pertimescatis. Nam si quis contra hanc cartam donationis, quam ego spontanea voluntate fieri decrevi, tentare conaverit, imprimitum iram Dei omnipotentis incurrat, et inferat fisco auri libras tres, argenti pondo viij, et hoc quod repetit nullatenus valeat evindicare. Facta est hæc cartula donationis sub die kal. julias, anno v regni domini nostri Childoberti regis.

Ego Huncio, in Dei nomine presbyter, rogante et jubente Irmina abbatisa, hanc cartulam donationis perscripsi, et ipsa subter, manu propria, una cum testibus, firmavit. Ego Irmina hoc testamentum a me factum relegi. Basinus episcopus. Leodowinus episcopus. Waltharius diaconus. Bertwinus diaconus. Tarobertus diaconus. Ethiberictus presbyter. Garberictus. Transberictus. Bosa. Aodebertus.

IV.

Charta qua Irmina Willibrordo episcopo concedit quidquid possidet in villa Stanheim.

(Vide Patrologiæ tom. LXXXIX, col. 537.)

V.

Testamentum Adela filia Dagoberti regis pro monasterio montium in Palatiolo ab ipsa fundato (ann. 690, 1 April.).

(Ex Hontheim, Historia Trevirensis.)

Adela in Christo Domino sacra abbatissa, Da-

n. 11), neque temere, ab illa non differre Adulam, quæ Andanense cœnobium invisisse dicitur in Vita sanctæ Gertrudis (*Cap. 11*) ubi « filius parvulus, quem multum delicate diligebat, » in fonte submersus, et, lecto sanctæ Gertrudis appositus, resuscitatus fertur. Ea enim, quæ ibi de Adula hæc dicuntur, congruunt in Dagoberti regis filiam. Verba Vitæ sanctæ Gertrudis hæc sunt: « Non post multos dies (cum Begga sanctæ Gertrudis soror Andanense cœnobium sub Anem septimi sæculi exstruxisset) ad idem monasterium quædam religiosa femina venit, ex nobili genere orta, cui nomen erat Adula, in omnibus fere ancilla Christi, in habitu casta, in humilitate religiosa, in charitate non ficta, in elemosynis senibus ac pauperibus larga, egenis et peregrinis hospitalis. » Videtur etiam Mabillonio (*Annal. Benedict., tom. II, lib. XII, n. 5*) ea esse Adolana abbatissa, cui in epist. Bonifacii 51 Elfelda, iidem abbatissa, Anglicani cujusdam cœnobilii, aliam abbatissam, etiam Anglicanam, Romam pergentem, commendat, hac salutatione præmissa: « Domine sanctæ atque a Deo honorabili Adolanæ abbatissæ, Elfeld, ecclesiasticæ familiaris famula sempiternæ supplicatis salutem in Domino. »

goberti regis quondam filia. Cum pervulgatum notumque bonis omnibus sit, quemadmodum nos monasterium in villa quæ dicitur Palatiolum, in ripa positum fluminis Mosellæ, quod ipsum a Pippius majore domus Treviris permutatione quesivimus, honorique sanctæ Mariæ virginis, genitricis Domini nostri Jesu Christi, et beatorum Petri et Pauli, cæterorumque sanctorum jam dudum ad proprii monasterii usum extruximus, in eoque monacharum cœtum, disciplina et regula sancti Benedicti viventium, aggregavimus, faciendum denique nobis visum est ut has vitæ degendæ necessarias opes, quas de propriis hactenus largitæ sumus, testamenti etiam præsentii pagina confirmaremus.

Legavimus itaque, et donamus huic, quod diximus, monasterio villam nostram, quæ dicitur Palatiolum, in qua cœnobium esse constructum videtur, idque cum omni integritate, tam domibus, ædificiis, additamentis, casis, curtibus, mansis, mancipiis, quam vineis, campis, pratis, silvis, adjacentibus, farina-riis, aquis aquarumque decursibus, et omnibus iis quæ ad ipsam pertinere villam constat.

Addi volumus his prædium a Scripnasium in pago Mosæ situm, ad ipsius Mosæ fluminis ripam, omnes-

* Scripnasium in pago Mosæ. Vid. Chron. Gottw. l. cit., p. 693.

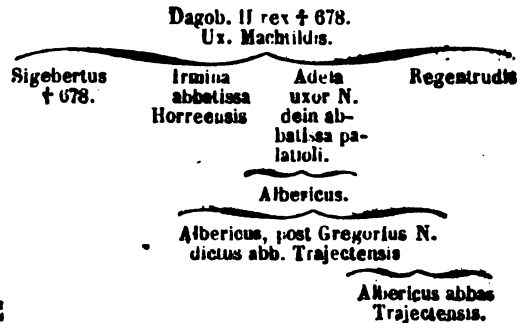
^b Dulcissimo filio Alberico. Habuit primum Adela maritum virum illustrem, ex quo mater fuit Alberici; hic iterum genuit Albericum, qui anno 722 in comitatu S. Bonifacii aviam Adelam in monasterio suo Palatiolensi invisit, et Bonifacium deinde secutus est magistrum, usque dum sub nomine Gregorii abbas Trajectensis factus est, ut ex Ludgeri Vita S. Gregorii hujus discimus. Defuncto Gregorio abbate, pastorem curam Albericus nepos ejus ibidem suscepit, ut Alfridus in Vita S. Ludgeri, cap. 43, prodit.

^c Germana mea Regentrude, etc. Multum hæc charta illustratur genealogia Adelæ; ex ea hoc confecit schema Eckhart Rerum Francicarum tomo I, p. 265.

A que possessiones ejus villæ, uno duntaxat quadrangita jugerum agro excepto, quem Insulæ nomine appellatum, jam ante^b dulcissimo filio Alberico donavimus. Similiter a Deiparæ matris hoc monasterio possideri prædia ea omnia volo quæ in Bietbergis Bessancioque sita, quæque a dulcissima^c germana mea Regentrude dato pretio comparavi. Rursus portiones meas villarum Enchiarici [Enkerich], Ursiaci [Urzig], Calmetarum [Kempt, prope Cellas] his adjicio, quæ ad Mosellam omnes sitæ sunt.

Quibus adjungi res etiam eas facultatesque placet quæ in prædio Regimosei a Feronio filio Tullonis justæ mihi venditionis titulo quondam obtigere. Accedunt etiam his possessiones Baldefingis, quæ^d in pago sitæ Betensi, et a Ganciofrido, et Wigerico emptæ, in jus peculiumque meum redactæ sunt. Item quæ in prædio Machariaco [Forte Machera] a Bertonio mihi donata. Hæc omnia tribus donoque. Ad extremum id quoque de sententia congregationis memoratæ statuimus, ut quidquid opum possessionumque in monasterium hoc ipsum contulimus, id in archiepiscoporum Ecclesiæ Trevericæ semper sit arbitrio atque tutela.

Datum Kalendis Aprilis anno 12 Theoderici regis.

C ^d In pago sitæ Betensi. Sic legendum, et non Bentensi, ut legit Browerus Ansal. l. vii, n. 83. Unde error profluxit eorum qui Bentensem pagum constituerunt a Betensi distinctum. V. Chron. Gottw., p. 557.

AD DIPLOMATA THEODORICI III. PROLEGOMENA

§ 1. — Diplomata sincera.

1. Anno regni sui primo, quem cum anno Christi 675 illigamus, Condedo, abbati monasterii Fontanellensis, Theodoricus concessit insulam Belciniacam in Séquanæ alveo, non procul a Calidobeco, diplomate n. I, quod ex schedis Mabilonii vulgatum fuit in Collectione scriptorum historiarum Franciæ, t. IV, pag. 682. Hujus diplomatis mentio sit in veteri Vita sancti Condedi, inter Acta SS. Bened., t. II, pag. 827. Illud recudimus ex litteris Philippi Valesii, quibus renovatum est jam vetustate atritum. Harum litterarum apographum accuratissimum exstat in chartophylacio nostro. Apographum quo utimur exscriptum fuit ex litteris originalibus Philippi Valesii in archivo Fontanellensi asservatis, membrana munita sigillo in cera viridi, his sericis rubeis pendente, exhibente lilia sine numero. Invocatio initialis diplomatis insolita quidem his temporibus fuit, sed in quibusdam partibus membranam attritam et consumptam fuisse rex ipse in litteris suis monet; hinc arguere fas est amanuenses, in ipsa exscribenda, initialem formulam deficientem juxta ætatis suæ morem

supplevisse. In Belciniaca Insula Condedus monasterium construxerat, ut dicit Mabill., Ansal. t. I, pag. 525 et seq., et Acta SS. Bened., t. II, pag. 829, quod cum insula monasterio Fontanellensi subjecti; sed hæc omnia unda obruit. Emergere visa est insula anno 1641, sed iterum evanuit, nec ejus vestigia supersunt.

2. Diploma n. II, quod Theodoricus monasterii Anisolensis rei et libertates sub sua protectione suscipit, solus edidit Martenius, amplissim. Collect. t. I, col. 7, ex Anisolensi chartulario depromptum. Illud pugnat cum instrumentis contra libertatem hujus monasterii fabricatis, inter Acta episcoporum Cenomanensium insertis, de quibus toties. Obliteratæ sunt notæ chronologicæ. Ergo, ut arguit Martenius, Theodorico III, non Theodorico IV, seu Kalensi, tribuendum est diploma de quo agimus. Siviardus enim, qui tunc regebat monasterium Anisolense, sub Theodorico III, decessit, scilicet anno 687, juxta Bollandistas, die 2 Mart. pag. 65, not. aut forte anno 681, quod pluribus argumentis astruunt auctores Historiæ litterariæ Franciæ, t. III, pag. 633, contra Mabilonium, acta SS. Bened. t. III, p. 459, et Bondonnetum, Vitæ episc. Cenom. pag. 361.